

Марина ОДАК МИХАИЛОВИЋ*

НА ПОНОС ГРАДА: ПРЕДСТАВЕ ГРАДСКЕ ТВРЂАВЕ НА НОВЦУ КОТОРА, УЛЦИЊА, СВАЧА, СКАДРА И ДРИВАСТА

ABSTRACT: *The images of urban architecture become increasingly featured on the coins and seals issued in the medieval West in the 11th and particularly in the 12th century. This iconography is featured on the coins issued by the Crusaders and the coins of the newly-formed states after the 1204 dissolution of the Byzantine Empire. Citadels also become increasingly featured on the money coined in the coastal cities of the medieval Serbian state in the 12th and subsequently in the lands ruled by the Balsic family. The paper examines the iconography of these images, the methods and versions of visual representation of medieval cities and urban communities featured on coinage and seals, as well as the messages conveyed through this iconography.*

KEYWORDS: *middle ages, the West, Crusaders, Byzantium, coastal cities, money, coinage, seals, representations of architecture, urban identity.*

Представа градске тврђаве појављује се као обележје градског новца, фолара и полуфолара које кују приморски градови у саставу српске средњовековне државе, а по њеном распаду у држави Балшића. На свом реверсу носиће је фолари и полуфолари града Котора,¹ те фолари Улциња,² Свача,³ Скадра⁴ и Дриваста,⁵ док је на аверсној страни овог

* Аутор је историчар уметности, докторанд на Филозофском факултету у Београду.

¹ В. Babić, *Numizmatika на територији Срне Gore до краја XV вијека*, *Kulturno naslijeđe* 1, 1985, 112–130, 118; М. Јовановић, *Српски средњовековни новац*, Београд, 2001, 78–80, бр. 1, 2, 3, 8 9; М. Dimnik, J. Dobrinić, *Medieval Slavic Coinages in the Balkans: Numismatic History and Catalogue*, London, 2008, 208, бр. 7.1.1.1, 7.1.1.2, 7.1.2.1 (са старијом литературом).

² В. Babić, *n.d.*, 121; М. Јовановић, *n.d.*, 92, бр. 9.

³ *Исто*, 96, бр. 1; В. Babić, *n. d.*, 121; М. Dimnik, J. Dobrinić, *n.d.*, 217, бр. 12.1.1.1.

⁴ *Исто*, 95, бр. 10; В. Babić, *n.d.*, 121; М. Dimnik, J. Dobrinić, *n.d.*, 216, бр. 10.1.2.4.

⁵ *Isto*, 217, бр. 11.1.1.1; М. Јовановић, *n.d.*, 96, бр. 1.

новца најчешће представа патрона града. Представа градске тврђеве допуњена је легендом која носи име града, често уз именицу CIVITAS.

Градови у Приморју, уласком у државу Немањића освајањем дукљанских градова које је Стефан Немања (1168–96) довршио 1186. године,⁶ добијају трговачке и политичке повластице, што ће омогућити развој градских аутономија, а израз добијених привилегија било је и ковање градског новца изузетог „из владарског или државног регала“. О начинима остваривање градске аутономије сведоче градски статутути. У Статуту града Котора,⁷ једно поглавље односи се на рад градске ковнице новца, при чему се помиње избор двојице ковача чија је служба трајала само 6 месеци, а месечна плата износила 10 перпера, док је казна за одбијање службе износила 25 перпера. Кратко трајање службе, изгледа да је била санкција у случају ако би дошло до фалсификовања новца.⁸

У условима развијене робноновчане привреде у приморским градовима рано се појавила потреба за ситним градским новцем који би се користио у свакодневним трансакцијама. Зато је највероватније током XII века започело ковање фолара,⁹ а током XIV века и полуфолара, бакарног новца који је служио за сопствене потребе града, а кован је у комуналним ковницама.

⁶ T. Smičiklas, *Codex Diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae* II, Zagreb 1904, 198; K. Јиричек, *Историја Срба* I, Београд, 1952, 150–153; J. Ferluga, *Vizantijska uprava u Dalmaciji*, Београд, 1957, 148; J. Калић-Мијушковић, Српско византијски сукоб 1168. године, *Зборник Филозофског факултета у Београду* XI–1, 1970, 193–202; *Историја Црне Горе*, II/1, Titograd 1970, 410 (J. Kovačević); M. Благојевић, *Србија у доба Немањића*, 1989, 36–38.

⁷ *Statuta et leges civitatis Cathari*, Venetis, 1616; I. Strohal, *Statuti primorskih gradova i općina*, Zagreb, 1911, 31; S. Мијушковић, *Statuta civitatis Cathari, Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru* III, 1955, 7–24; И. Синдик, *Комунално уређење Котора од XII до краја XV столећа*, Београд, 1951, 75–76; *Историја Црне Горе*, II/1, 36, (С. Тирковић); В. Vabić, *n.d.*, 118, 120; M. Malović-Đukić, *Kotor u XIII i XIV vijeku*, Београд, 1987 (daktilografisana doktorska disertacija), 129–130, 233–245; С. Димитријевић, Датирање бакарних новчаних врста приморских градова, М. С. Димитријевић (ур.), *Новац српских средњовековних владара*, Београд 2006, 311–326, 311 (са старијом литературом).

⁸ *Statuta et leges civitatis Cathari*, 106; I. Sindik, *n.d.*, 75; A. Milošević, *Stara kovnica novca u Kotoru, Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru*, VIII, 1959, 203–209, 204; M. Malović-Đukić, *n.d.*, 129.

⁹ Постоји мишљење, на основу сличности которских фолара са новцем краља Сицилије, Рожера I (1072–1107), да почетак њиховог ковања треба ставити на крај XI или почетак XII века. S. Stockert, *Die Vorvenezianischen Münzen der Gemeinde von Cattaro, Numismatische Zeitschrift, Neue Folge* IV, 1911, 204–205; D. M. Metcalf, *Coinage in South-Eastern Europe 820–1396*, London, 1979, 200; M. Dimnik, J. Dobrinčić, *n.d.*, 98–99; Други аутори сматрају да је до ковања которских фолара дошло касније, па Димитријевић почетак њиховог ковања везује за 1272. годину, када се помињу у Дубровачком статуту, у одлуци којом се одређује њихов курс у односу на динар. С. Димитријевић, *n.d.*, 312–313.

Први бакарни новци ковани су у Котору, а у XIV веку се бакарни фолари кују и у Улцињу,¹⁰ Бару, Дривасту, Свачу и Скадру.¹¹ Полуфолари су ковани у Котору, Бару и Скадру, а појављују се у другој половини XIV века.¹² Осим бакарног новца, у време владавине цара Душана у Котору су ковани динари,¹³ а за владе цара Уроша динари и полудинари,¹⁴ док се под Балшићима динари кују у Скадру и Бару.¹⁵

За разумевање и тумачење представа које носи новац једног града треба поћи од чињенице да је ковање новца за сопствене, градске потребе било одраз аутономије и повластица које је град уживао у односу на централну власт. Тиме су представе на новцу преваходно биле у служби репрезентације градског/комуналног идентитета. Поред профита, који је увек био један од основних разлога ковања новца, а који је у овом случају био јако мали јер се радило о бакарном новцу чија је циркулација ограничена на простор града, може се рећи да је градски новац, кроз легенде и представе које је носио, служио као својеврсно сведочанство поноса града и његових житеља.¹⁶ Из тог угла је потребно и сагледати иконографска решења која су обележила новац средњовековних градова не би ли се у потпуности разумело њихово значење.

У ликовним делима, средњовековни град се готово увек представља бедемима омеђен. Такав је случај и на новцу. Утврђивање града бедемима у антици и средњем веку било је условљено политичким приликама и војним потребама, а саставни део фортификационог система биле су градске капије. Оне су биле место сусрета града са њего-

¹⁰ Одлуком дубровачког Малог вијећа од 12. VI 1386. године, допуштено је да Милче златар изреже калупе за минце града Улциња. М. Решетар, *Дубровачка нумизматика* I, Сремски Карловци–Београд, 1924–1925, 186.

¹¹ С. Димитријевић, *н.д.*, 322–323; В. Babić, *н.д.*, 120–122; М. Јовановић, *н.д.*, 89–96; М. Dimnik, J. Dobrinić, *н.д.*, 102–113.

¹² *Isto*, 102. Због разлике у тежини и величини плочице новца, у раду се наводи да су полуфолари ковани и у Бару и Скадру, 105–106, 109; С. Димитријевић, *н.д.*, 322–323; Код осталих аутора ковање полуфолара везује се само за Котор: А. Milošević, *н.д.*, 203; В. Babić, *н.д.*, 118–121; М. Јовановић, *н.д.*, 78–96.

¹³ А. Milošević, *н.д.*, 204; В. Babić, *н.д.*, 118–119; М. Јовановић, *н.д.*, 80, бр. 11; В. Иванишевић, *Новчарство средњовековне Србије*, Београд, 2001, 251, бр. 6.30; М. Dimnik, J. Dobrinić, *н.д.*, 208, бр. 7.2.1.1.

¹⁴ *Isto*, 208–209, бр. 7.3.1.1, 7.3.2.1; М. Јовановић, *н.д.*, 80, бр. 12–13; В. Иванишевић, *н.д.*, 262, бр. 9.30–9.31.

¹⁵ *Isto*, 276–278, бр. 27.1–30.1; В. Babić, *н.д.*, 123–127; М. Јовановић, *н.д.*, 93–94, бр. 2–4; М. Dimnik, J. Dobrinić, *н.д.*, 214, бр. 8.2.1.1–8.3.1.2, 216, бр. 10.2.1.1–10.4.1.1.

¹⁶ Овакву улогу градски новац имао је већ у градовима римских провинција. L. Robert, *Les monétaires et un décret hellénistique de Sestos*, *Revue numismatique*, 1973, Vol. 6, Nu. 15, 43–53; V. Heuchert, *The Chronological Development of Roman Provincial Coin Iconography*, C. Howgego, V. Heuchert (eds.), *Coinage and Identity in the Roman Provinces*, Oxford, 2005, 29–57, 30, 32.

вим окружењем, место где су се наплаћивале разне таксе трговцима и селацима који су пристизали, а уједно и најосетљивије место одбрамбеног система. У једном средњовековном граду су велика пажња, новац и енергија улагани на грађење, декорацију и одржавање градских бедема и капија, као најважнијих предуслова опстанка града.¹⁷ Бедеми и капија су тиме постајали не само визуелно обележје већ и својеврсна слика градског идентитета. У идеалном смислу, град је чинио заједницу људи уједињених у једно тело, одвојену од другог света бедемима и под заштитом свеца заштитника.¹⁸ Зато, када град пројектује своју слику на новцу, он се, најчешће, представља најважнијим обележјима – представом градске тврђаве у чијем је средишту капија и представом градскога патрона.

Представе грађевина на новцу срећу се први пут у римском новчарству. Генерално гледано, последица су значаја који су архитектура и грађевинарство имали у животу Римљана и обично је њихова појава на новцу повезана са градњом или рестаурацијом одређене грађевине.¹⁹ Међутим, за нас је посебно занимљив новац који се ковао у градовима римских провинција на Истоку, а касније и на Западу, у периоду од I века п. н. е. до краја III века. Под римском провинцијском или империјалном контролом, у овим градовима је, поред малих количина сребрног, кован углавном новац од бакра, који је локално циркулисао.²⁰ Архитектура, која се појављује на овом новцу, била је ту да истакне градско наслеђе и идентитет.²¹ Међу грађевинама које доминирају, поред представа храмова локалних божанстава, јесу и представе градске тврђаве са монументалном капијом, као на новцу Никеје, Хадрианопоља (сл. 1), Маркијанопоља, Цезареје Германике итд, које су касније биле посебно популарне на новцу који кују градови у Тракији.²² Понекад се на новцу срећу и панорамски прикази читавог града какав је, рецимо, новац који кују градови Коринт, Патрас или Помпеопољ.²³

¹⁷ О которским бедемима писали су: С. Fisković, О умјетничким споменицима града Котора, *Споменик САН СШ*, 1953, 71–101, 71–73; Б. Ђуровић, О зидинама града Котора, *Споменик САН СШ*, 1956, 119–145; Ј. Ј. Мартиновић, *Сто которских драгуља*, Ријека Црнојевића, 1995, 17–40; В. Живковић, *Религиозност и уметност у Котору XIV–XV века*, Београд 2010, 28–34.

¹⁸ *Isto*, 138–139.

¹⁹ А. Burnett, Buildings and Monuments on Roman Coins, G. M. Paul, M. Ierardi (eds.) *Roman Coins and Public Life Under the Empire: E. Togo Salmon Papers II*, Ann Arbor, 1999, 137–164, 153–62; С. Howgego, Coinage and Identity in the Roman Provinces, С. Howgego, V. Heuchert (eds.), *Coinage and Identity in the Roman Provinces*, Oxford, 2005, 1–19, 4–5.

²⁰ V. Heuchert, *n.d.*, 30, 55.

²¹ *Isto*, 48; С. Howgego, *n.d.*, 4–7.

²² *Isto*, 50, 51.

²³ V. Heuchert, *n.d.*, 50, Т. 3.4, br. 39, Т. 8.1.8.

Сл. 1: Новац Хадријанопоља, време владавине цара Гордијана 238–244. године.

Мотив представе града на печатима и новцу у средњем веку оживљен је од каролиншких и немачких владара када је империјални печат, а потом и новац, понео слику античког храма која је симболично представљала град Рим, мотив произашао из идеје о обнови Римског царства.²⁶

Важан аспект градског печата била је легенда у којој, поред назива града, стоји именица *communitas*, *comunia*, *cives*, *civitas* итд. којом је град дефинисан као заједница људи који у њему живе, комуна.²⁷ Та заједница могла је да буде представљена као свето место, јак религиозни центар, при чему је на печат пласирана представа катедралне цркве или друге религиозне грађевине или патрона града.²⁸ Осталим елементима архитектуре, као што су мостови, разне грађевине и градска здања,

²⁴ О развоју, концепту и уређењу европских, посебно италијанских градова у позном средњем веку, постоји обимна литература из које издвајамо: Н. Pirenne, *Medieval Cities: Their Origins and the Revival of Trade*, Princeton University Press 1969; W. Bowsky, *A Medieval Italian Commune: Siena under the Nine, 1287–1355*, Berkeley 1981; P. Jones, *The Italian City State: From Communito Signoria*, Oxford University Press 1997; D. Nicholas, *The Later Medieval City 1300–1500*, London–New York 1997; T. Dean, *The Towns of Italy in the Later Middle Ages*, Manchester University Press 2000.

²⁵ B. Bedos-Rezak, *Towns and Seals: Representation and Signification in Medieval France*, B. Pullan, S. Reynolds (eds.), *Town Life and Culture in the Middle Ages and Renaissance*, Manchester, 1990, 34–47, 37; E. New, *Seals and Status in Medieval English Towns: A Case-study of London*, Newcastle and Durham, N. Adams, J. Cherry, J. Robinson (eds.), *Good Impressions: Image and Authority in Medieval Seals*, London, 2008, 35–42, 35; H. Klackenberg, *Seals of Swedish Towns before 1350*, N. Adams, J. Cherry, J. Robinson (eds.), *Good Impressions: Image and Authority in Medieval Seals*, London, 2008, 81–85, 82.

²⁶ O. Posse, *Die Siegel der deutschen Kaiser und Könige von 57–79/3*, repr. Leipzig, 1981; B. Bedos-Rezak, *n.d.*, 45.

²⁷ Isto, 43.

²⁸ Isto, 44, fig. 11, 12; E. New, *n.d.*, 35; H. Klackenberg, *n.d.*, 81.

На средњовековном Западу, XI и XII век представљали су важан период за формирање урбане социјалне географије, чиме је створен простор за нову улогу коју ће град имати у друштву.²⁴ Свест градске управе и грађана о сопственом значају огледа се и кроз иконографију градских печата, који се појављују од касног XI века,²⁵ и градског новца, којима ће, кроз легенде и мотиве, пласиране вербално и иконографски, бити истакнута аутономија града и локална јурисдикција. Дизајн печата и новца тиме је постајао важан доказ статуса града. Мотив

тежило се да град буде дефинисан као урбана целина.²⁹ Важан елеменат градске архитектуре јесу представе градских зидина и капија, које се на печатима представљају самостално³⁰ или у виду панорама, где се иза зидина и капије, отворене или затворене, приказује цео град са црквама, важним здањима, лукама и осталим градским обележјима (сл. 2).³¹ Често је у овакву слику града инкорпорирана представа градског патрона, као нпр. на печату Лондона, где је у срцу града представљен Свети Павле са подигнутим мачем.³² Овакве реалистичне градске минијатуре, на граници између картографије и уметности, посебно ће обележити прво новац а потом и градске печате земаља данашње Немачке, Швајцарске и Источне Европе, а свој врхунац ће доживети у периоду од XVI до XVIII столећа. Представом градске архитектуре је истицан историјски процес у којем град настаје, свест о сопственој традицији, континуитету у градском наслеђу, па и сама култура становања. Оно што се на представама запажа јесте хармоничност и тежња да се град прикаже као простор идеалног живота који је произилазио из његовог социјалног и политичког уређења.

На исти начин као на печатима, средњовековни градови су представљани и на новцу. Симболична представа града Рима, са фасадом храма са владарских печата Каролинга, убрзо се нашла и на новцу. Среће се на новцу који кују Луј Побожни (814–40) и Карло Ћелави (840–77),³³ а често ће се сретати и на оном који кују немачки владари у X веку.³⁴ Мотив каролиншког храма биће преузет и модификован у симбол опатије у XI веку, на новцу који кују бискупи Опатије Светога Мартина у Туру,³⁵ одакле ће бити преузет на сребрном новцу *gros tournois*

Сл. 2: Градски печат немачког града Вирцбурга, почетак XIV века.

²⁹ B. Bedos-Rezak, *n.d.*, 44, fig. 13.

³⁰ *Isto*, 46, fig. 13, 15, 16; H. Klackenberg, *n.d.*, 82.

³¹ B. Bedos-Rezak, *n.d.*, 46, fig. 12, 22.

³² E. New, *n.d.*, 36, fig. 2.

³³ Ph. Grierson, M. Blackburn, *Medieval European Coinage I: With a Catalogue of the Coins in the Fitzwilliam Museum, Cambridge, The Early Middle Ages (5th–10th centuries)*, Cambridge, 1986, 530–531, T. 36, 536–537, T. 38; Ph. Grierson, *Coins of Medieval Europe*, London, 1991, 41, br. 89, 90.

³⁴ *Isto*, 55, br. 115, 56, br. 116, 66, br. 131.

³⁵ *Isto*, 114, br. 256.

француског краља Луја IX (1226–70) из 1266. године.³⁶ Утицај овог новца и његове иконографије биће, у овом периоду, снажан на Западу, као и у новоствореним крсташким државама.

У XI столећу, представе градова на новцу постају иконографски сложене, те феудални пени и немачке брактее сада носе слику градова утврђених зидинама, са звоницима и куполама, каква је, рецимо, представа Келна, коју прати легенда *IMAGO COLONIE* или *SANCTA COLONIA*.³⁷ На појединим врстама новца могу се препознати стварне грађевине, као што су Порта Нигра на новцу Тријера или катедрала на новцу Ахена.³⁸ Од XII века, представе градске архитектуре или целих градова постају чест мотив на реверсу новца који се кује широм средњовековног Запада, посебно на немачком новцу. У склопу представе града инкорпорирана је и представа градског патрона, приказаног на аверсу новца док реверс носи представу градске архитектуре или приказаног у склопу самога града, попут представе Светога Маврикија под оружјем на градској капији на новцу који кују бискупи Магдебурга (сл. 3).³⁹

Сл. 3: Новац града Магдебурга, XII век.

Једно од честих обележја града јесте управо приказ градске тврђаве са капијом која може бити представљена као архитектонски сложено здање – са отвореном широком капијом коју окружују четири високе куле, уклопљена у пејзаж, каква је рецимо приказана на новцу комуне Бергама (сл. 4),⁴⁰ затим као тврђава са два бочна кулама са урезаним заклопима за стрелце на врху, изнад које је представа крста или звезде, какву носи новац Кастиље или новац Провансе,⁴¹ или шематизована и потпуно сведена, какву срећемо на златном новцу градске комуне Ђенове, златном ђеновину (сл. 5).⁴² Све до краја средњег века, приказ градске тврђаве са капијом остаће омиљен мотив којим се, на свом новцу, средњовековни град представљао.

У посебну групу новца спадају представе градске архитектуре и градова које ће понети печати и новац кован у државама крсташа. Већ

У посебну групу новца спадају представе градске архитектуре и градова које ће понети печати и новац кован у државама крсташа. Већ

³⁶ *Isto*, 114, br. 257.

³⁷ *Isto*, 66–68, br. 132.

³⁸ *Isto*, 67, 82, br. 169.

³⁹ *Isto*, 84, br. 174.

⁴⁰ *Isto*, 107, br. 240.

⁴¹ *Isto*, 104, br. 235, 137. br. 325, 117, br. 265.

⁴² *Isto*, 110, br. 249.

Сл. 4: Новац града Бергама, средина XIII века.

Сл. 5: Новац града Ђенове, 1252–1339.

после Првог крсташког рата, на новцу крсташких држава насталих у Светој земљи, стилизованим представама Давидове куле и Цркве Христовог гроба афирмише се новостворена крсташка власт. Ове представе посебно су обележиле новац Краљевства Јерусалима, који се кује све до пада Акре,⁴³ и новац Бејрута, чији симбол постаје „Давидова кула“.⁴⁴ Због сигурности, градови крсташа били су снажно утврђени, са софистицираним фортификационим системом који се састојао од масивних зидина и великог броја кула и који се разликовао од свега што је на том

⁴³ E. Azzopardi, *The Coinage of the Crusaders and the World of Islam*, Malta, 2006, 56–59, br. CC077–CC081, CC083, CC084, CC088.

⁴⁴ *Isto*, 97, br. CC185.

Сл. 6: Печат грофа Рајмунда III (1152–87), Грофовија Триполи.

простору до тада било саграђено.⁴⁵ Утврђени град – тврђава због тога постаје симбол крсташких држава који ће, поред знака крста на аверсу, као најважнијег обележја, најчешће обележавити реверс крсташког новца.

Утврђени градови – тврђаве могли су бити представљени реалистично, зидани од масивних камених блокова, као утврђени замак са високим централном кулом и двама нижим са стране, са заклонима за стрелце на врху испод којих је полукружна затворена капија, *castle tournois*, као на новцу који се кује у Кнежевини Антиохији⁴⁶ или на новцу Јафе.⁴⁷ Сличну представу града, омиљену у крсташким државама, носиће и новац крсташке Мореје и Хиоса, на којем ће утврђени град бити представљен већим бројем масивних кула.⁴⁸ Исту представу као симбол Триполија на свом реверсу носиће печат грофа Рајмунда III (1152–87), владара Грофовије Триполија (сл. 6),⁴⁹ као и новац који као владар града кује Боемунд VII (1257–87), уз легенду + CIVITAS: TRIPOLIS:SVRE (сл. 7).⁵⁰ Крсташки град је могао бити приказан и као утврђена кула са великом капијом у средишту, као на новцу градова Сидона и Бејрута.⁵¹

ни Антиохији⁴⁶ или на новцу Јафе.⁴⁷ Сличну представу града, омиљену у крсташким државама, носиће и новац крсташке Мореје и Хиоса, на којем ће утврђени град бити представљен већим бројем масивних кула.⁴⁸ Исту представу као симбол Триполија на свом реверсу носиће печат грофа Рајмунда III (1152–87), владара Грофовије Триполија (сл. 6),⁴⁹ као и новац који као владар града кује Боемунд VII (1257–87), уз легенду + CIVITAS: TRIPOLIS:SVRE (сл. 7).⁵⁰ Крсташки град је могао бити приказан и као утврђена кула са великом капијом у средишту, као на новцу градова Сидона и Бејрута.⁵¹

⁴⁵ О тврђавама насталим у време крсташких ратова и њиховом фортификационом систему: M. Barber, *Frontier Warfare in the Latin Kingdom of Jerusalem: The Campaign of Jacob's Ford, 1178–79*, J. France, W. G. Zajac (eds.), *The Crusades and Their Sources: Essays Presented to Bernard Hamilton*, Aldershot 1998, 9–22; R. Ellenblum, *Frontier Activities: the Transformation of a Muslim Sacred Site into the Frankish Castle of Vadum Iacob*, *Crusades* 2, 2003, 83–98; B. Michaudel, J. Haydar, *Le Château de Saladin (Saône/Sahyun) et son territoire (vallée du Nahr al-Kabîr al-Shamâli)*. Rapport des missions archéologiques syro-françaises effectuées en 2007 (Ifpo – CNRS – DGAMS), *Chronique archéologique en Syrie* 3, 2007, 303–317; R. Ellenblum, *Frankish Castles, Muslim Castles and the Medieval Citadel of Jerusalem*, I. Shagrîr, R. Ellenblum, J. Riley-Smith (eds.), *In Laudem Hierosolymitani: Studies in Crusades and Medieval Culture in Honour of Benjamin Z. Kedar*, Aldershot, 2007, 93–110; A. J. Boas, A. M. Maier, *Blanchegarde Castle (Tell as-Safi): A Case Study of the Effects of Castle Building on Medieval and Modern Settlement Patterns in the Southern Levant*, *Crusades* 8, 2009, 1–22.

⁴⁶ E. Azzopardi, *n.d.*, 81, br. CC149.

⁴⁷ *Isto*, 96, br. CC183

⁴⁸ *Isto*, 216, br. CC674, CC675.

⁴⁹ *Isto*, 100, br. CC195.

⁵⁰ *Isto*, 102, br. CC204.

⁵¹ *Isto*, 97, br. CC185.

Сл. 7: Новац Боемунда VII (1257–87), Грофовија Триполи.

Крсташким ратовима, који су довели до циркулације западног новца на Исток и ковањем новца у крсташким државама насталим на простору некадашњег Византијског царства, представе градова и градске архитектуре, у позновизантијском периоду, вратиле су се и на новац Византије.

Овакве представе нестају из иконографије византијског новца у петом веку, од када на новцу доминирају империјални и теолошки симболи. Поново ће се појавити на ковањима новостворених држава насталих падом Константинопоља под крсташку власт 1204. године. Латинским освајањем престонице долази до децентрализације и ослобађања провинцијских градова „сенке“ Константинопоља, који престаје да буде ексклузивни центар политичког ауторитета, што омогућава јачање урбане аутономије и свести о сопственом, независном идентитету.⁵² Тако се Никеја, Солун, Трапезунт и Арта од провинцијских градова сада претварају у главне градове новостворених држава чије ће главно обележје постати тврди бедеми који, у овом периоду, имају важну одбрамбену функцију.⁵³ Брига владара о одржавању одбрамбеног система била

⁵² A. P. Kazhdan, A. Wharton Epstein, *Change in Byzantine Culture in the Eleventh and Twelfth Centuries*, Berkeley, 1985, 31–56; A. E. Laiou, *Byzantium and the Neighboring Powers: Small-State Policies and Complexities*, S. T. Brooks (ed.), *Byzantium: Faith and Power (1261–1557)*, *Perspectives on Late Byzantine Art and Culture*, New York, 2006, 42–53. О разликама између византијских градова и градова на средњовековном Западу види: A. Kazhdan, *The Italian and Late Byzantine City*, *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 49, Symposium on Byzantium and the Italians, 13th–15th Centuries, 1995, 1–22.

⁵³ C. Foss, *Nicaea: A Byzantine Capital and Its Praises*, Brookline, 1996, 89–96; E. Ivison, *Urban Renewal and Imperial Revival in Byzantium (730–1025)*, *Byzantinische Forschungen* 26, 2000, 1–46; C. Bakirtzis, *The Urban Continuity and Size of Late Byzantine*

је толико важна да је слављена у панегирицима као израз владарева великодушности и мудрости. У бројним градским енкомионима, који настају до XV stoleћа, лепота (то *καλος*) постаје топос који се користи управо при опису града, градске цитаделе и градских зидина.⁵⁴

Њихове представе пласиране су и на новац, симболишући не само градски идентитет већ и слободу града. Тако ће и новац Солуна, који је искован средином XIII века, под именом цара Јована III и деспота Михаила II (1248), понети представу утврђеног града са тврђавом и капијом изнад које се диже централана кула фланкирана двама нижим, која одговара типу *castle tournois*, заступљеном на крсташком новцу.⁵⁵ Представу снажних градских зидина са капијом града, на коју је, симболично, постављен крст, носио је и новац Трапезунта, који кују Алексије III (1349–90) и Манојло III (1390–1417).⁵⁶

Свест о идентитету града и његовој еманципацији ван концепта „империјалног“ присутна је и у Константинопољу средином XIV века, када се у граду, између 1340. и 1360. године, кује новац на којем ће остати уобичајена титула и представа владара. Уместо тога, новац ће на аверсу носити представу крста и једноставну легенду *POLITIKON*, а на реверсу представу утврђеног града, са бедемом зиданим од великих каменних блокова изнад којих се уздижу четири или пет масивних кула. У средишту је представа градске капије, а изнад представа крста (сл. 8).⁵⁷ Иконографија и аверсне и реверсне стране политикона очигледно је настала под утицајем новца крсташких држава, а по свом иконографском решењу најсличнија је новцу Хиоса.

Thessalonike, *Dumbarton Oaks Papers* 57, 2004, 35–64; C. Morisson, The Emperor, the Saint, and the City: Coinage and Money in Thessalonike from the Thirteenth to the Fifteenth Century, *Dumbarton Oaks Papers* No. 57, 2004, 173–203, 173–203.

⁵⁴ H. Saradi, The Kallos of the Byzantine City: The Development of a Rhetorical Topos and Historical Reality, *Gestae* 34.1, 1995, 37–56, 45, 49; *Isti*, The Monuments in the Late Byzantine Ekphraseis of Cities, *Byzantinoslavica*, 69.3, 2011, 179–192. Pohvale pisane u slavu grada bile su uobicajene još u antičkoj književnosti, a održale su se do danas. Navodimo neke od primera: D. A. Russell, N. G. Wilson (ed. and tr.), *Menander Rhetor*, Oxford, 1981; N. Loraux, *The Invention of Athens: The Funeral Oration in the Classical City*, Cambridge, 1986; C. Edwards, *Writing Rome: Textual Approaches to the City*, Cambridge, 1996; L. Bruni, *Laudatio Florentinae Urbis*, S. U. Baldassarri (ed.), Florence, 2000.

⁵⁵ M. F. Hendy, *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection*, Vol. IV, Part 2, *The Emperors of Nicaea and Their Contemporaries (1204–1261)*, Washington, D. C., 1999, 631, T. XLVII, br. 3a, 3b; Ph. Grierson, *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection*, Vol. V, Part 1, *Michael VIII to Constantine XI (1258–1453)*, Washington, D. C., 1999, 82.

⁵⁶ W. Wroth, *Catalogue of the Coins of the Vandals, Ostrogoths and Lombards, and of the Empires of Thessalonica, Nicaea and Trebizond in the British Museum*, London, 1911, 299, br. 22, 304, br. 13.

⁵⁷ Ph. Grierson, *Catalogue* V/1, 82, 194–195, br. 7, 8.

Сл. 8: Политикон, 1340–1360, Константинопољ.

Осим земаљске заштите, византијски градови су били и „Богом утврђени“ и светитељем заштићени – заштитником града који у случају опасности интервенише и спасава своју отаџбину. Зато се у представу града у Византији, као на Западу, укључује слика градског патрона, што је посебно карактеристично за новац кован у Солунском царству. На новцу цара Теодора I Комнина Дуке (1227–30), око 1227. године, модел града са трима кулама биће симболично представљен у рукама земаљског и небеског заштитника, цара и Светога Димитрија,⁵⁸ патрона града, или цара и Светога арханђела Михаила,⁵⁹ који су приказани како га држе између себе. Слика Солуна као утврђеног града са трима кулама била је први пут приказана на реверсу печата Бонифација Монфератског, под легендом CIVITAS THESSALONICARVM.⁶⁰ Представа града у рукама његових заштитника постаће обележје новца Солунског царства, а носиће је новац Манојла Комнина Дуке (1230–37),⁶¹ Јована Комнина Дуке (1237–42),⁶² Јована III Ватаца (1221–54)⁶³ и Теодора II (1254–58).⁶⁴ Исту представу понеће и новац цара Михаила VIII Палеолога (1259–82), кован у Солуну.⁶⁵ У време Палеолога, на солунском новцу се појављује представа цара који у рукама самостално држи модел града (сл. 9).⁶⁶ Интересантне представе цара као заштитника града понеће новац који кује

⁵⁸ *Isto*, 82; M. F. Hendy, *Catalogue IV/2*, 551, T. XXXVIII, br. 2a.2, 2c.

⁵⁹ *Isto*, 557, T. XXXIX, br. 7a, 7b.1, 7b.2

⁶⁰ Ph. Grierson, *Catalogue V/1*, 82.

⁶¹ M. F. Hendy, *Catalogue IV/2*, 576–577, T. XLI, br. 9.1, 9.4–9.5.

⁶² *Isto*, 592–593, T. XLIII br. 27b.2.

⁶³ *Isto*, 604, 610, T. XLV, br. 9.1, 9.4.

⁶⁴ *Isto*, 616–617, T. XLVI, br. 1.1, 1.2, 1.4, 1.5, 1.6.

⁶⁵ Ph. Grierson, *Catalogue V/1*, 122, br. 43, 44.

⁶⁶ *Isto*, 123, br. 60, 160, br. 44, 45, 171, br. 17

Сл. 9: Новац Андроника II Палеолога (1282–1328), Солун.

Јован Дука, представљен како крилима наткриљује градске зидине или стоји пред градском капијом (сл. 10).⁶⁷ Слична иконографска решења носиће и солунски новац који кују цареви Андроник II (1282–1328)⁶⁸ и Андроник III Палеолог (1328–41).⁶⁹

Осим Светог Димитрија и Светог арханђела Михаила, који се на солунском новцу појављују као заштитници града, на аверсу хиперпе-

Сл. 10: Новац Јована Комнина Дуке (1237–42), Солун.

⁶⁷ M. F. Hendy, *Catalogue* IV/2, 595, T. XLIII, br. 36.

⁶⁸ Ph. Grierson, *Catalogue* V/1, 157, br. 11.

⁶⁹ *Isto*, 171, br. 11.

Сл. 11: Новац Михаила VIII Палеолога (1259–82), Константинопољ.

рона који у Константинопољу кује Михаило VIII Палеолог приказана је Богородица, заштитница града, испред градских зидина са кулама (сл. 11).⁷⁰

Под утицајем новца Запада, на нашим просторима, прве представе архитектуре појављују се на фризашким пфенинзима који почињу да се кују у Корушкој у другој четвртини XII века.⁷¹ Због свог доброг квалитета овај новац је убрзо постао тражена валута у суседним земљама, па се његове имитације кују и у Хрватској за владавине краља Емерика (1196–1204), односно херцега Андрије (1196–1204), а као краља Андрије II (1205–35).⁷² Новац је на аверсу носио представе светаца и (над) бискупа, док су на реверсну страну стављане представе замкова, или најчешће прочеља цркава, са прекрасним примерима минијатуре романичке скулптуре. Фризатици престају да се кују у XIV веку.

За разлику од фризатика чија иконографска решења су се наслањала на новац који је кован у градовима Запада, пре свега Немачке, представе градских тврђава које ће понети градски новац Котора, Улциња, Свача, Скадра и Дриваста по свом иконографском решењу подсећали су на новац крсташких држава и Краљевине Сицилије који се кује под Рожером I, чија иконографија настаје под утицајем крсташког новца.

У раздобљу када започиње ковање новца у приморским градовима у саставу српске средњовековне државе, за разлику од градских на-

⁷⁰ Isto, 107.

⁷¹ F. F. von Schrötter, *Wörterbuch der Numismatik*, Berlin-Leipzig, 1930, 207.

⁷² I. Dolenc, *Hrvatska numizmatika od početaka do danas. Kovani novac, papirni novac, radne marke, privatna izdanja kovanog novca – žetoni*. Zagreb, 1993, 21-26; M. Dimnik, J. Dobrinić, n.d., 18–22, 153–158.

сеља у унутрашњости Србије која достижу врхунац свој развоја у првој половини XV века, приморска места, посебно Котор, до краја XII века имала су успостављену трговину копненим и морским путем.⁷³ Даљем привредном развоју приморских градова допринела је трговина сребром и златом из српских и босанских рудника, што је све подстицало њихов културни, друштвени и привредни развој. Средњовековни Котор био је главна извозна и увозна лука Србије у време владавине династије Немањића, посебно за извоз племенитих метала из српских рудника.⁷⁴ Сем велике трговачке улоге коју су имали, приморски градови су истовремено били и развијени занатски центри⁷⁵ чија производња је, у прво време, имала локални карактер, да би касније њихови производи били извожени у блиско залеђе и унутрашњост Балкана, а делимично чак и у иностранство. У таквим условима, у градовима који се убрзано развијају, ствара се посебна културна средина и свест о сопственом граду, сопственој традицији, културном наслеђу и континуитету градској развоја. И сами грађани се идентификују са својим градом, па градски идентитет и понос на свој град постају интегрални део самодефинисања у средњовековном друштву. Градска тврђава, која је споља дефинисала изглед града, делећи свет средњовековног човека на *оне унутра* и *оне споља*, пласирана је на градском новцу као персонификација самог града и његових житеља. Први су је понели фолари Котора.

Котор је исковао велик број серија градског новца на којима је градска тврђава представљена као компактно правоугаono здање зидаано од масивних каменних блокова са заклонима за стрелце на врху, тзв. „мерлетима“, и полукружном капијом у центру, изнад које се уздиже

⁷³ *Историја Црне Горе*, II/1, 28–45 (С. Ћирковић); В. Krekić, Venetian Merchants in the Balkan Hinterland in the Fourteenth Century, *Wirtschaftskräfte und Wirtschaftswege. Festschrift für Hermann Kellenbenz*, vol. I, Mittelmeer und Kontinent Beiträge zur Wirtschaftsgeschichte 4, Nürnberg, 1978, 413–429; М. Malović-Đukić, *n.d.*, 12–13; С. М. Ћирковић, *Натурална привреда и тржишна производња између XIII и XV столећа*, В. Ђокић (ур.), *Работници, војници, духовници: друштва средњовековног Балкана*, Београд, 1997, 37–46, 39–40; В. Живковић, *n.d.*, 45–60.

⁷⁴ Економске односе између Венеције и Србије, у чему су нарочиту улогу имали Которани и Дубровачани, обрадила је Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, Београд, 1986; М. Malović-Đukić, *n.d.*, 100–128; С. Ћирковић, Д. Ковачевић-Којић, Р. Ћук, *Старо српско рударство*, Београд 2002, 23–26; Д. Маликовић, *Дубровчани у Котору током XIII и XIV века*, *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini XXXVII*, 2007, 371–404, 372–373, 378–386; М. Динић, *За историју рударства у средњовековној Србији и Босни*, С. Ћирковић, С. Ђокић (ур.), *Из српске историје средњег века*, Београд, 2003, 455–669, 560, 573, 597.

⁷⁵ М. Milošević, *Prilozi za istoriju zanata u Kotoru*, *Историјски записи* 1–2, 1956, 78–104; Р. Kovijanić, *Kotorski zlatari prve polovine XIV vijeka*, *Glasnik Etnografskog muzeja na Cetinju* 1, 1961, 23–42; Р. Ковијанић, *Которски златар Милко из Новог Брда (савременик Новака ковача)*, *Бока* 1, 1969, 81–88.

Сл. 12: Фолар града Котора, XIV век.

ниска кула, понекад са приказаном заставом (сл. 12).⁷⁶ По свом основном облику, представа которске градске тврђаве подсећа на утврђене куле, неприступачне и добро брањене, које се, као симбол града, срећу на новцу крсташких градова. На аверсној страни, градски новац Котора носио је представу заштитника града, Светога Трифуна. Идентитат градске комуне истакнут је и легендама на аверсној и реверсној страни новца. Уз представу градске тврђаве истакнута је именица CIVIT, CIVITAS CATARI, а на појединим емисијама новца и сам светитељ се наглашава као которски патрон, па уз његово име стоји S TRIFON SIKTARI, STRIFON CATARA итд.⁷⁷ Представа градске тврђаве наћи ће се и на реверсу которских полуфолара. У време млетачког протектората над Котором који започиње 1420. године, у време провидура Геронима Ориа (1492–94) на которским фоларима град ће бити приказан у рукама свога заштитника, као модел који Свети Трифун држи у левој руци, док у десној руци држи палмину грану.⁷⁸

Представа которске тврђаве је послужила као модел за представу града Дриваста, који је на свом новцу приказан као тврђава са трима кулама од којих је средња била највиша и полукружном широком капијом у чијем средишту је представа крина, симбола Богородице, заштитнице града чији лик градски фолари носе на аверсу уз легенду MA TS. Представа је допуњена легендом CIVITAS DRIVA TR или само DRIVA STI

⁷⁶ М. Јовановић, *н.д.*, 79–80, бр. 7, 9; М. Dimnik, J. Dobrinić, *н.д.*, 208, бр. 7.1.2.1.

⁷⁷ *Isto*, 208–213, бр. 7.1.1.3, 7.2.1.1, 7.3.1.1, 7.5.1.1–7.5.1.2 итд.; М. Јовановић, *н.д.*, 78–90, бр. 4, 6, 11, 12, 16–20 итд.

⁷⁸ *Isto*, 84–87, бр. 32–37, 43–48; М. Dimnik, J. Dobrinić, *н.д.*, 211–213, бр. 7.8.3.2–7.8.6.1, 7.8.7.3–7.8.7.7.

Сл. 13: Фолар града Дриваста, крај XIV века.

(сл. 13).⁷⁹ Градска тврђава са трима кулама постаће обележје и града Дубровника на емисијама минца које град кује од средине XV века (сл. 14).⁸⁰

На новцу Улциња, на представи градске тврђаве, куле су јаче истакнуте изнад градског бедема, посебно средишња, која се уздиже изнад капије. У средишту широке отворене капије представљено је дрво бујне крошње у чијем подножју су приказане две кугле. Крошња дрвета испуњава горњи део капије. Као једна од најбогатијих и најраширенијих симболичких тема, дрво је, између осталог, било симбол полиса и друштва, континуитета и организованог напретка једног града.⁸¹ Кугле или кругови, у његовом подножју, већ у архаичним културама представљају симбол савршенства, целовитости и вечности, а постављене у пару – небеско-земаљску целину.⁸² Спајањем световног карактера града, приказаног архитектуром, и сакралног у лику Богородице, која је као

Сл. 14: Дубровачка минца, XV век.

⁷⁹ *Isto*, 217, br. 11.1.1.1; М. Јовановић, *н.д.*, 96, бр.1.

⁸⁰ *Isto*, 206–207, 6.1.6–6.1.8, 6.1.10–6.3.2; М. Решетар, *н.д.*, 374; В. Mimica, *Numizmatička povijest Dubrovnika*, Rijeka, 1994, 66–97.

⁸¹ А. Gerbran, Ž. Ševalije, *Rečnik simbola: mitovi, snovi, običaji, postupci, oblici, likovi, boje, brojevi*, Novi Sad, 2004, 176–177.

⁸² *Isto*, 455.

Сл. 15: Фолар града Улциња, крај XIV века.

пагрон града представљена на аверсу новца, Улцињ се на сопственом новцу представљао идеалним градом, градом потпуне довршености. Поруку да је град место у којем сједињењем божанског – сакралног и земаљског – цивилног долази до напретка градске комуне носила је и представа човека раширених руку и ногу која се, на једној подврсти овог новца, среће у капији града.⁸³ Раширене руке и ноге човека постављеног на градској капији формирале су представу круга – симбола божанског и квадрата – симбола земаљског у чијем средишту се налази представа човека као симбола микрокосмоса.⁸⁴ Представу градске капије допуњавала је легенда CIVITAS DULCINI (сл. 15).

Тежња да се град представи као хармоничан, идеалан простор за живот, открива складност силуете капије града којом се, на свом новцу, представља Свач, епископско средиште под заштитом Светога Јована Крститеља, чији лик је приказан на аверсу уз легенду S IOHANNES B. За разлику од которске, масивне и неприступачне, градска тврђава Свача је у свом подножју отворена са четири полукружна отвора, одељена стубовима са капителима, а колонада се наставља и на првом спрату

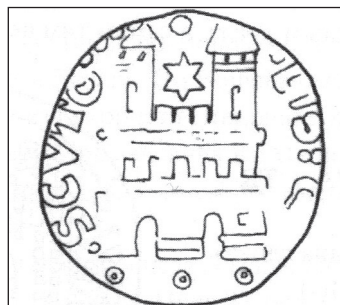
Сл. 16: Фолар града Свача, крај XIV века.

⁸³ B. Babić, *n.d.*, 121.

⁸⁴ A. Gerbran, Ž. Ševalije, *n.d.*, 127.

творећи два лука над којима се издижу куле са зупцима на врху. Представу прати легенда CIVITAS SOVACII (сл. 16).⁸⁵ Градска тврђава Свача, данас готово заборављеног градског насеља, несумњиво је најлепша на новцу приморских градова.

На скадарском новцу градска тврђава представљена је као тврђава – замак, масивно здање у чијем подножју су два засведена улаза изнад којих се дижу два торња које повезује грудобран украшен зупцима. Између њих приказана је шестокрака звезда и над њоме круг. Испред три темељна стуба тврђаве налазе се приказане три копче. Легенда која прати представу гласи SCVTARENSIS (сл. 17). Представа која је допуњавала визуелну презентацију града на аверсу новца на жалост није препознатљива.⁸⁶ Највероватније се ради о представи заштитника града, Светога Стефана, или представи штита које обележавају новац Скадра.⁸⁷

Сл. 17: Фолар града Скадра, крај XIV века.

Тврђаве приказане на поменутиим фоларима знатно се међусобно разликују, те очигледно представљају реалне репродукције градских тврђава. На жалост, највећих број њих остао је сачуван само још у слици утиснутој у бакру новца.

Под утицајем приморског новца, представа ведуте града нашла се на динару који кује град Звечан у време цара Уроша. Новац је носио приказ шлема са челенком на аверсу под легендом IMPERATOR-VROSIVS и приказ града на реверсу којим доминира снажна градска кула кружног облика над улазном капијом са чије десне стране је представа цркве са крстом, највероватније цркве Светога Ђорђа, а са леве представа још једне грађевине, вероватно владарске резиденције.⁸⁸ Приказ града допуњује легенда ЗВЉЧАНЬ-ГРАДЬ.⁸⁹ Представа градске ведуте на новцу Звечана, смештеног поред богатог рудника Трепче, сведочи о формирању урбаних структура на простору српске средњовековне државе, градова који ће свест о сопственом идентитету истаћи

⁸⁵ М. Јовановић, *н.д.*, 96, бр. 1; М. Dimnik, J. Dobrinić, *н.д.*, 217, br. 12.1.1.1.

⁸⁶ *Isto*, 216, br. 10.1.2.4; М. Јовановић, *н.д.*, 95, бр. 10.

⁸⁷ *Isto*, 93–95; М. Dimnik, J. Dobrinić, *н.д.*, 215–216.

⁸⁸ А. Гилфердинг, *Путовање по Херцеговини, Босни, и Старој Србији*, Сарајево 1972, 255; М. Поповић, *Замак у српским земљама позног средњег века*, *Зборник радова Византолошког института* XLIII, 2006, 189–207, 194–195; М. Златковић, *Стари град Звечан*, Приштина, 2007, 45–53.

⁸⁹ М. Јовановић, *н.д.*, 97, бр. 1; В. Иванишевић, *н.д.*, 258, бр. 9.11.

самим именом и представом најзначајнијих градских здања на свом новцу, како је то, у истом периоду, чињено у приморским градовима и на Западу.

У средњовековном сензибилитету, град је имао богату симболичну, религиозну и есхатолошку димензију. Његови бедеми су били граница између спољашњег и унутрашњег живота, са градском капијом као споном између два света. У центру града, као најважнија грађевина, стојао је свети храм посвећен градском патрону. Оваква слика града пласирана је и на градском новцу, а њена улога била је израз престижа у афирмацији градске аутономије.

Marina ODAK MIHAILOVIĆ

FOR THE PRIDE OF THE CITY: REPRESENTATION
OF CITADELS ON THE COINAGE OF KOTOR, ULCINJ,
SVAČ, SKADAR, DRIVAST

Summary

In the Middle Ages, autonomous minting and issuing of coinage was a definite sign of the degree of independence and the economic power of the state, while in the smaller urban communities it was also an expression of status and confirmation of the city's autonomy. Issuing of autonomous coinage in the cities reflected the autonomy and the privileges the cities had in relation to the central authorities. The increased development of merchandising and crafts of the 11th and 12th centuries in the Western cities, as well as in the coastal cities on the Adriatic sea brought the need for the cities' coinage to be used in everyday transactions. As the coinage was minted to be used within the cities' walls, the money of the cities had the specific iconography that was the sign of its origin, besides the coin legend, i.e. the inscription of the city's name. The images and representations that were distributed on the money had the primary role of representing the city's or communal identity. The concept and the need to promote the city's unique identity is evident on the coinage minted in the Crusader city-states, as well as in the capital cities of the new states that emerged after the Byzantine empire fell in 1204.

Cities would define their identities based upon the chosen patron saint of the city, the defender of community whose cult was observed on the entire territory of the city, whose cathedral church was at the centre of the urban life in the Middle Ages. On the other hand, the continuity of urban tradition, preserved in the form of city's buildings, particularly castles, fortresses or citadels and the city's walls,

was an essential requirement for the subsistence of the Medieval cities. The solid citadel on the city's money was often seen as a symbol of the city's freedom. This is the reason why the patron saint of the city was most frequently represented on the obverse, while the citadel was on the reverse side of the coins. Images on the coinage were seen as testimonials of the duration and development of the cities and urban life. By merging of the secular character of the city, represented by its architecture, and its secular side, represented by the image of the city's patron saint, the medieval city was represented on its coins as the ideal city, the pride of its citizens.